

ברכות

כתיב: "לה' הארץ ומלואה" וכתיב "והארץ נתן לבני אדם" לא קשיא: כאן קודם ברכה,
כאן לאחר ברכה (ברכות ל"ה)

בעל "מנורת המאור" מחלק את הברכות לסוגיהן ונותן להם טעם:

א. ברכות התפילה והמצוות

על כל החסדים שעושה הקל יתברך עם האדם בכל עת חייב להודות לו ולברכו. על כן תקנו רבותינו שבכל יום יברך האדם בשכבו בערב ובקומו בבוקר להודות לבוראו על כל הטובות שעשה עמו (ק"ש על המיטה, ברכות השחר וכו'), עד שישלים בכל יום מאה ברכות שהם מסורת בידינו מאבותינו שחייב כל אדם לברך בכל יום. וראיה לדבר מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים. מן התורה מנין? שנאמר "ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך" (דברים י"א) אל תקרא "מה" אלא "מאה". מן הנביאים מנין? שנאמר "נאום הגבר הוקם על" (שם ס"ג) על בגמטריה - מאה ודרשו חז"ל שהיו מתים בכל יום מאה מישראל, עמד דוד ותיקן להם מאה ברכות. נמצא כי לאחר שתיקנם מ"ר ושכחום, בא דוד ויסדן. מן הכתובים מנין? שנאמר: "הנה כי כן יבורך גבר ירא ה'" (תהילים קכ"ח) פירוש: גבר ירא ה' יברך בכל יום מאה ברכות כמנין "כי כן".

על כן סדרו חז"ל אלו המאה ברכות. ובשבתות וימים טובים שנחסרים כ"א ברכות מן התפילות (שתפילות שבת קצרות מתפילות של חול) משלימין אותן וכדגרסינן במנחות מ"ג: רב חייא בריה דרב אובי בשבת ויום טוב טרח וממלאם (את מנין הברכות) באספרמקי (בשמים) ומגדי (מיני פירות ומאכלים מתוקים שטעונים ברכה)

ענו!

1. הסבירו כיצד שני הפסוקים "לה' הארץ ומלואה" "הארץ נתן לבני אדם" אינם סותרים זה את זה?!
2. מהי הסיבה שאדם מברך במשך היום, מקומו עד שוכבו ברכות כה רבות?
3. הביאו שלוש הוכחות לחיוב מאה ברכות!
4. מה הבעיה בשבת ומה הפתרון? (השוו הברכות בתפילת שחרית)

- * אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - מעל
- * כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל (ברכות ל"ה)
- * אנכנה"ג תקנו להם לישראל ברכות ותפילות קדושות והבדלות (ברכות ל"ג)
- * כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו (ברכות מ')
- * כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום "לא תשא" (ברכות ל"ג)

ב. ברכות הנהנין

כשאדם נהנה מן העולם הזה בשום פנים חייב לברך לאדון הכל, אשר כל ההנאות באות מטובו, ואם נהנה בלא ברכה - מעל (כנהנה מן ההקדש).

ומדוע נקרא שמעל?

לפי שכל מי שאוכל בלא ברכה לה' נראה שחושב שהכל משל עצמו. ואינו כן! כי הכל בא מאת השי"ת ובזה מעל ועוד, שקודם ברכה הוא קודש ומועל בו כמו בקודש, ולאחר ברכה זכה בו מאת שלחן ה' שנתנו לו ונעשה שלו ("מנורת המאור")

* * *

ויברכהו . . . "ברוך אברהם לקל עליון קונה שמים וארץ". ממי קנאן? . . . אמר ר' יצחק: היה מקבל את העוברים ואת השבים ומשהיו אוכלים ושותים היה אומר להם ברכו! והן אומרים לו: מה (נברך) נאמר? והוא אומר להם: אמרו: "ברוך קל עולם שאכלנו משלו"

א"ל ה': אני לא היה שמי ניכר לבריותי, והכרת אותי בבריותי - מעלה אני עליך כאילו אתה שותף עמי בבריותי של עולם, הה"ד (בראשית י"ד) "קונה שמים וארץ" (בראשית רבא מ"ג ז')

**ג' דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם: מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא
מי שנותנין לו כוס של ברכה לברך ואינו מברך והמנהיג עצמו ברבנות.**

ענו!

1. מדוע נקרא האוכל בלא ברכה - מועל?
2. כיצד נעשה אברהם אבינו כשותף להקב"ה בבריותו של עולם?
3. בארבעה אופנים אדם נהנה באכילה ושתיה בהרחה בראיה בשמיעה – תנו דוגמאות הידועות לכם, לכל אופן של הנאה.

מעניני ברכת המזון בדברי חז"ל:

* תנו רבנן: מנין לברכת המזון מן התורה? שנאמר: "ואכלת ושבעת וברכת" (דברים ח')

אין לי אלא לאחריו, לפניו מנין? אמרת קל וחומר: כשהוא שבע מברך, כשהוא רעב לא כל שכן (ברכות מ"ח)

* אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע, כתוב בתורתך: (דברים י') "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד" והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב: (במדבר ו') "ישא ה' פניו אליך" אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה (דברים ח') "ואכלת ושבעת וברכת", והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה (ברכות כ')

* משה תקן לישראל ברכת הזן - בשעה שירד להם מן. יהושע תקן להם ברכת הארץ בשעה שנכנסו לארץ, דוד ושלמה תקנו "בונה ירושלים", דוד תקן: "על ישראל עמך ועל ירושלים עירך" ושלמה תקן "על הבית הגדול והקדוש". "הטוב והמטיב" - תקנו ביבנה כנגד הרוגי ביתר, דאמר רב מתנא: אותו היום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה "הטוב והמטיב", "הטוב" - שלא הסריחו "והמטיב" - שהובאו לקבורה.

תנו רבנן סדר ברהמ"ז כך הוא ברכה ראשונה - ברכת הזן, שניה - ברכת הארץ, שלישית - בונה ירושלים, רביעית - הטוב והמטיב (ברכות מ"ח)

ושלש הברכות הראשונות אלו נרמזו בתורה בפסוק: "ועשית שלחן וצפית אותו זהב". זה"ב - הז' מרמז לברכת הזן. ה"ה מרמזת על הארץ ועל המזון. והב' מרמזת על הברכה השלישית שהיא בונה ירושלים. והרי נאמר לעי"ל

שברכות אלו תקנו משה ויהושע, דוד ושלמה, אם כן כיצד מבינים שברכת המזון מן התורה? אלא שכבר בימי משה רבינו נאמרו ברכות הללו אך בנוסח שונה, שבמדבר היו מבקשים שה' ינחילם את הארץ ויזכו לבנין ביהמ"ק, וכשנכנסו לא"י ונחלוה תקן להם יהושע הנוסח הזה שהוא שבח והודיה להקב"ה שהנחילם את הארץ, וכשבאו דוד ושלמה ובנו ביהמ"ק תיקן דוד המלך נוסח אחר שתוכנו – תפילה לשלום ירושלים ושלא יחרב הבית ולאחר שבעונותינו חרב, תקנו עזרא ובית דינו הנוסח שאנו אומרים היום, היינו "ובנה ירושלים"... וכשמסיים הברכה אומר "אמן" לפי שכאן מסתיימות ג' הברכות שהן מן התורה.

ענו!

1. מהו המקור לברכת המזון?
2. שלוש הברכות הראשונות – סימן, מחבריהן ושינויי הנוסח בתקופות השונות.

ג. ברכות השבח וההודאה

"חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה" (ברכות ל"ג)

ברכות השבח וההודאה הן ברכות שמחויב אדם לברך כתודה לה' על הטובות שגמל עמו כדאמרינן בברכות נ"ד: אמר ר' יהודה אמר רב: ארבעה צריכין להודות ואילו הן: יורדי הים, הולכי מדברות, חולה שנתרפא, חבוש שיצא מבית האסורים וסימנם: "וכל החי"ם יודוך סלה" חולה ים יסורים מדבר. בארבעה אלו חייב להודות ברבים, כגזרת הכתוב, אבל בכל שעה יש לו לאדם להודות ולברך לקל יתברך על כל הטובות שעושה עמו בכל עת.

ואם לפעמים בחטאו יבוא לו רעה, יודה לדיין האמת שהכל בא בדין ויברך לו על הרעה כשם שמברך על הטובה. דרש רב יוסף: מאי דכתיב (ישעי' י"ב) "אודך ה' כי אנפת בי" (שכעסת עלי). במה הכתוב מדבר? בשני בנ"א שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהם (ננעץ קוץ ברגלו של אחד מהם ולא היה יכול לצאת לדרך) התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינת חברו בים, התחיל מודה. לפעמים עושה הקב"ה נס עם האדם ודומה לו בהפכו. לפי שכולם הם כסומים (עיורים) – רואים ואינם יודעים מה רואים, שומעים ואינם יודעים מה שומעים. ומה שחושבים שבא לטובה לפעמים יתגלגל ממנו הפכו, ומה שמדמים שבא לרעה, פעמים שיסתבב שבא לטובה, לכן יודה על הכל ויברך לה' (נידה ל"א)

ענו!

1. כתבו את הנוסח ברכת "הגומל"!
2. מה אומרים כאשר שומעים שמועה רעה ח"ו?
3. מה מברכים כאשר א. רואים ברקים? ב. שומעים רעמים? ג. רואים קשת?
4. ר' עקיבא היה אומר: לעולם יהא אדם רגיל לאמר: כל מה שעושה הקב"ה, לטובה הוא עושה, כתבי את ספור "החמור התרנגול והנר" שארע לר' עקיבא!